

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

***Резюме.** У статті розглянуті основні поняття та характерні особливості дистанційного навчання. Проводиться обґрунтування функцій, які має реалізовувати середовище дистанційного навчання. Наведено основні структурні компоненти системи дистанційного навчання. Виділено педагогічні положення для організації дистанційного курсу. Акцент зроблено на дидактичних принципах навчання, які є основою для організації дистанційного середовища.*

***Ключові слова:** дистанційне навчання, дистанційний курс, навчальні матеріали, принципи навчання, педагогічні положення.*

Постановка проблеми. Розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, інформатизація сучасного суспільства, зміни в способах поширення та використання інформації значно впливають на процес в галузі нових технологій навчання. Одним із сучасних засобів реалізації процесу навчання на основі інформаційно-комунікаційних технологій є дистанційна освіта. Використання дистанційних форм і методів навчання сприяє індивідуалізації процесу професійного становлення майбутніх фахівців, спонукає їх до самостійної роботи, формує інформаційну культуру, налаштовує на оволодіння інноваційними засобами здобуття та застосування інформації. Можливості дистанційного навчання цілком відповідають соціальному замовленню відповідно до підготовки майбутніх фахівців.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема застосування дистанційного навчання у навчальному процесі не є новою. До неї звертались багато вчених і практиків, вона є предметом дослідження В.Дивака, Н.Думанського, Т.Крамаренка, В.Попова, В.Трохименка та ін. Найбільш ґрунтовно і повно сутність дистанційного навчання й особливості його використання у процесі професійної підготовки фахівців у ВНЗ розглянуто і конкретизовано у роботах Ю.Бикова, В.Кухаренко, Є.Полата, О.Хуторського, О.Сиротенка, М.Рибалки.

Мета статті: на основі наукової літератури з'ясувати сутність поняття “дистанційне навчання”, окреслити його основні методичні особливості, вказати основні функції, положення та принципи.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо деякі визначення дистанційного навчання (ДН).

Згідно положення [6] під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес передання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, яке створене на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [6].

Розглянемо як трактують дане поняття різні науковці.

Е. Полат схиляється до визначення, що дистанційне навчання – це форма навчання, при якій взаємодія педагога і студентів між собою здійснюється на відстані і відображає всі властиві навчальному процесу компоненти (мету, зміст, методи організаційні форми, засоби навчання), що реалізуються специфічними засобами інтернет-технологіями або іншими засобами, які передбачають інтерактивність [5, 17].

А. Хуторський вважає, що дистанційне навчання – це навчання за допомогою засобів телекомунікацій, при якому суб'єкти навчання (студенти, педагоги, тьютори) маючи просторову або часову віддаленість здійснюють загальний навчальний процес, спрямований на створення ними зовнішніх навчальних продуктів і відповідних внутрішніх змін

(збільшень) суб'єктів навчання [5, 17].

В.Ю. Биков дає таке визначення: *“дистанційне навчання – форма організації і реалізації навчально-виховного процесу, за якою його учасники (об'єкт і суб'єкт навчання) здійснюють навчальну взаємодію принципово і переважно екстериторіально (тобто, на відстані, яка не дозволяє і не передбачає безпосередню навчальну взаємодію учасників віч-на-віч, інакше, коли учасники територіально знаходяться поза меж можливої безпосередньої навчальної взаємодії і коли у процесі навчання їх особиста присутність у певних навчальних приміщеннях навчального закладу не є обов'язковою)”* [1, 9].

Одним з шляхів підготовки до поширення дистанційної освіти може бути використання технологій дистанційного навчання в умовах кредитно-трансферної системи навчання шляхом створення, впровадження та атестації дистанційних навчальних курсів.

Дистанційного курс – це не лише сам текст заняття, а цілісний процес, що передбачає активний обмін інформацією, думками з викладачем і студентами. Передбачається оплата за навчання, встановлюються контрольні терміни навчання; такий курс, як правило, входить у систему підготовки фахівця певної кваліфікації (бакалавра, магістра). У деяких випадках необхідно подавати сертифікат на предмет, що передує обраному курсу [4].

Загалом система дистанційного навчання повинна мати наступні компоненти: системне середовище дистанційного навчання з необхідними засобами для комунікації учасників дистанційного навчання, електронну базу навчальних матеріалів, віртуальні лабораторії, учасників дистанційного навчання (викладачі, студенти) та технічних спеціалістів (програмісти, системні адміністратори, веб-дизайнери), інтегровану у системне середовище дистанційного навчання систему керування і обліку дистанційного навчання.

Узагальнюючи результати досліджень вчених, необхідно зазначити, що системне середовище дистанційного навчання повинно реалізовувати такі функції [2; 3; 4; 5]: реєстрація та авторизація слухачів, тьюторів, викладачів; регулювання рівнів доступу до дистанційних ресурсів; розміщення і перегляду різного типу і структури інформації та навчальних матеріалів; взаємодія учасників дистанційного навчання; ведення, зберігання та надання звітів щодо діяльності учасників дистанційного навчання; реалізація контрольних заходів; експорт та імпорт навчальних матеріалів різних форматів.

Електронна база навчальних матеріалів повинна включати: навчальні плани та навчальні робочі програми дисципліни, електронні підручники, навчальні посібники, тренінгові комп'ютерні програми, методичні розробки практичних та лабораторних занять, пакети тестових завдань, навчальні відеофільми та аудіо записи, телеконференції, посилання на освітні, наукові та інші ресурси, інформація яких не входить до складу освітнього середовища, електронні каталоги бібліотек, глосарій.

При створенні курсу дистанційного навчання важливо врахувати особливості цільової групи, для якої створюється цей курс, і вибрати методику дистанційного навчання з урахуванням особливостей технічного забезпечення учня. Ефективність дистанційного навчання залежить від якості матеріалів (навчальних курсів), що використовуються, і майстерності педагогів, що беруть участь у цьому процесі. Тому педагогічна, змістова організація дистанційного навчання (як на етапі проектування курсу, так і в процесі його використання) є пріоритетною. В. Попов у своїх працях [7] звертає увагу на важливість концептуальних педагогічних положень, на яких передбачається будувати сучасний курс дистанційного навчання. Науковець зазначає, що у процесі навчання головним є самостійна пізнавальна діяльність учня (навчання, а не викладання). Важливо, щоб той, хто навчається, зумів самостійно здобувати знання з допомогою різноманітних джерел інформації, і з цією інформацією зміг працювати в зручний для нього час, використовуючи різні способи пізнавальної діяльності. Самостійне придбання знань не повинне носити пасивний характер, а навпаки, учень із самого початку має бути залучений до активної пізнавальної діяльності, що не обмежується оволодінням знаннями, проте неодмінно передбачає їх застосування для

розв'язання різноманітних проблем навколишньої дійсності. Організація самостійної (індивідуальної або групової) діяльності тих, хто навчається, в мережі Інтернет припускає використання новітніх педагогічних технологій, які адекватні специфіці даної форми навчання, стимулюють розкриття внутрішніх резервів кожного у чім й одночасно сприяють формуванню соціальних якостей особи. Найбільш вдалимими щодо цього є навчання у співпраці (для активізації пізнавальної діяльності кожного учня в мережах), метод проектів (для творчого інтегрованого застосування здобутих знань), дослідницькі, проблемні методи. Дистанційне навчання передбачає активну взаємодію як з викладачем – координатором курсу, так і з іншими партнерами, також співпрацю у процесі різного роду пізнавальної і творчої діяльності. Проблеми соціалізації вельми актуальні при дистанційному навчанні. Система контролю має носити систематичний характер, будуватися як на основі оперативного зворотного зв'язку, автоматичного контролю, так і відстроченого контролю [7].

Фахівці у галузі дидактики стверджують, що традиційні дидактичні принципи навчання є основою для дистанційної форми її організації, а після доповнення новими умовами і критеріями нового навчального середовища. Розглянемо їх [2, 7]:

1. Принцип гуманістичності навчання. Його суттєвість полягає в спрямованості навчання та освітнього процесу загалом до людини; у створенні максимально сприятливих умов для оволодіння студентами соціально накопиченого досвіду, укладеного в змісті навчання; засвоєнні обраної професії для розвитку і прояву творчої індивідуальності, високих громадянських, моральних, інтелектуальних якостей.
2. Принцип пріоритетності педагогічного підходу при проектуванні освітнього процесу в дистанційному навчанні.
3. Принцип педагогічної доцільності застосування нових інформаційних технологій.
4. Принцип вибору змісту освіти. Зміст дистанційної освіти повинен відповідати нормативним вимогам Державного освітнього стандарту.
5. Принцип забезпечення захисту інформації, що циркулює в дистанційному навчанні. Необхідно передбачати організаційні й технічні засоби безпечного та конфіденційного зберігання, передачі і використання потрібних відомостей, забезпечення їх безпеки при зберіганні, передачі й використанні.
6. Принцип стартового рівня освіти. Ефективне дистанційне навчання вимагає певного набору знань, вмінь, навичок.
7. Принцип відповідності технологій до навчання. Технології навчання повинні бути адекватними моделям дистанційного навчання.
8. Принцип мобільності навчання. Він полягає в створенні інформаційних мереж, баз і банків знань та даних для дистанційного навчання, що дадуть студенту змогу коригувати або доповнювати свою освітню програму в необхідному напрямку за відсутності відповідних послуг у вищому навчальному закладі, де він навчається.
9. Принцип неантагоністичності дистанційного навчання існуючим формам освіти. Дистанційне навчання зможе дати необхідний соціальний та економічний ефект за умови, якщо створювані та впроваджувані інформаційні технології стануть не чужорідним елементом в традиційній системі вищої освіти, а будуть природно інтегровані в неї.
10. Принцип інтерактивності навчання, виконується щодо навчальних матеріалів, так і процесу навчання. В першому випадку інтерактивність забезпечується комп'ютерними програмами, особливо із застосуванням мультимедіа. В другому – завдяки двостороннім комунікаційним каналам синхронної й асинхронної взаємодії студентів і викладачів.
11. Принцип доступності викладача для студентів, що означає наявність у студентів як можливості ставити змістові запитання викладачеві, так і ділитися своїми зауваженнями щодо структури, оформлення й ефективності курсу.
12. Принцип відтворення у навчальному процесі механізмів функціонування семантичної пам'яті людини, що зберігає систему понять, їх диференційні ознаки та зв'язки між

- поняттями (як ієрархічні, так і лінійні). Основними прийомами реалізації цього принципу є а) модель інформаційного тезаурусу курсу; б) тести на суміщення понять, асоціативні тести; в) прийом категоріального кластування.
13. Принцип семантичної генералізації. Використання навчального матеріалу, який містить інтегровану і одночасно чітко диференційовану систему понять навчального курсу.
  14. Принцип мультимодального перекодування навчального матеріалу відповідно до множинності форм ментальних репрезентацій досвіду пізнання.
  15. Принцип креативності характеру пізнавальної діяльності. За допомогою інтерактивних технологій креативний характер дистанційного навчання може реалізуватись за рахунок суперництва та змагання великої кількості студентів, що підвищує їхній творчий потенціал.
  16. Принцип вільного вибору інформації, яка отримується, шляхом визначеної діяльності: не існує єдиного ідеального інформаційного джерела, тому спрямованість навчання стосується безпосередньо не інформації, а шляхів її перетворення та опрацювання, за допомогою участі в дискусіях, телеконференціях, роботи з пошуковими машинами тощо.
  17. Принципу індивідуальної навчальної траєкторії студента. Даний принцип дає можливість студентам самостійно обирати навчальні цілі, форму та темп навчання.
  18. Принцип віртуалізації навчання. Оскільки знання засвоюються краще, коли наявна висока концентрація сприйняття всіма органами чуття людини. Так як у дистанційному навчанні відсутній безпосередній контакт аудиторії та викладача, сформульовано даний принцип.
  19. Принцип ідентифікації є важливим з огляду на те, що у дистанційному навчанні існує більше можливостей фальсифікації навчання, ніж у традиційній очній формі навчання. Контролювати самостійність виконання контрольних заходів можна за допомогою використання технічних засобів, наприклад, відео зв'язку.

Висновки. Дистанційне навчання ставить перед педагогами нові вимоги не тільки в змістовій сфері освіти, а й у технологічній. Воно вимагає створення спеціальних навчальних матеріалів. До особливостей дистанційного навчання слід віднести його інтерактивний характер, необхідність чіткого планування у часі, інтенсивність дискусій, необхідність участі слухачів у коригуванні структури, змісту і ефективності курсу. Курс дистанційного навчання це цілісний процес, що припускає індивідуальний пошук нових знань, обмін листами з викладачем і студентами, звернення до електронних періодичних видань. Систематичний контроль здійснюється у формах оперативного зворотного зв'язку і автоматичного контролю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В.Ю. Технологія створення дистанційного курсу: навч. посіб. / В.Ю. Биков, В.М. Кухаренко, Н.Г. Сиротенко, О.В. Рибалко, Ю.М. Богачков. – К.: Міленіум, 2008. – 324 с.
2. Демида Б. Системи дистанційного навчання: огляд, аналіз, вибір / Б. Демида, С. Сагайдак, І. Копил // Комп'ютерні науки та інформаційні технології. – 2011. – № 694. – С. 98-107.
3. Дивак В.В. Використання відкритих систем дистанційного навчання у підготовці фахівців з педагогіки вищої школи: [Електронний ресурс] / В.В. Дивак // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2012. – №2 (28). – Режим доступу до журн.: <http://www.journal.iitta.gov.ua>. – Назва з екрану.
4. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: навч. посіб. / В.М. Кухаренко, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко. – Харків: НТУ "ХПІ", "Торсінг", 2002. – 320 с.
5. Полат Е.С. Теория и практика дистанционного обучения: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева. – М.: Изд-ий центр «Академия», 2004. – 416 с.

6. Положення про дистанційне навчання: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Dist_osv/2999/. – Назва з екрану.
7. Попов В. Методичні особливості навчальних матеріалів для дистанційного навчання / В. Попов // Післядипломна освіта в Україні. – 2009. – С. 85-88.

В.Л. ЮНЧИК. МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Резюме. В статье рассмотрены основные понятия и характерные особенности дистанционного обучения. Проводится обоснование функций, которые должна реализовывать среда дистанционного обучения. Приведены основные структурные компоненты системы дистанционного обучения. Выделены педагогические положения для организации дистанционного курса. Акцент сделан на дидактических принципах обучения, которые являются основой для организации дистанционного среды.

Ключевые слова: дистанционное обучение, дистанционный курс, учебные материалы, принципы обучения, педагогические положения.

V.L. YUNCHYK. METHODOLOGICAL PECULIARITIES DISTANCE LEARNING

The summary. The article considers basic the concepts and characteristics of distance education. Reasoning of functions is conducted which a distance learning environment must implement. The basic structural components direct of distance learning are cited. Pedagogical principles for organizing distance course are selected. The emphasis is on teaching the principles of learning that are the basis for remote environment.

Key words: distance learning, distance learning course, educational materials, principles of learning, pedagogical provisions.

Одержано редакцією 13.03.2013 р.